

ҚАСИЕТТІ ҚАС ҚАҒЫМ

(1985 ж., «Жазушы» баспасы)

ТАЛ ТҮСТЕ ШЫРҚАҒАН ТОРҒАЙ

Біздің жаққа бұлт аумай, жаңбыр жаумай құрғап тұр,
Күнде шығып күлән күн, көп бояуды ұрлап тұр.
Бір бозторғай төбеге қақырық түтер мезгілде
Боз көдеден биіктеп буынғандай жырлап тұр.

Жалғыз торғай жырлап жүр,

жалқы аспаны тыңдап тұр,

Сауырын созып селт етпей сұлық жатыр сұңғақ қыр.
Сай-сүйегі сырқырап барады босып боз бұлттар
Бейжай бір кезде бейсауат шырқырауын-ай,
тіл тапқыр.

Қарлығып шыққан құс даусы – қайраққа салған ұстара,
Қайрап қалдырған өткірлік бұйырады екен құсқа да.
Қарашықтай құс қажып кеп, қанаты талған кезінде
Қаймықпай кіріп кетердей уантып ұстар уысқа да.

Үніне сенген үмітпен аңқасы кепкен қырларға

«Ақ жаңбыр қашан төгер» - деп, жүйкесі құрып

тұрғанда,

Қара жер шөлдеп жатқан соң, шырылдап құйттай

бейбіт құс

Арбаған жылан аузына жем боп түсіп тынғанда,

Жабырқап қалар жалған да...

* * *

Телефонмен тіл қаттың маған,
Тіл қаттың дағы жыладың.
Мең-зеңмін мен де, жұмбақ бір ғалам –
Жалғыздық салды сынағын.

Сен жалғыз аңсап, мен жалғыз аңсап,
Күнәміз болса, кешірдік.
Қалды ма кейін сол минут, солай
Кетті ме өтіп, не сұмдық!

Мен кіммін саған, сен кімсің маған
Алыстан аңсап, абайла.
Мәңгі бір жүріп, мәңгі жасаған
Махаббат бар ма, соны ойла.

Телефонмен тіл қатшы маған,
Тар емес, дүние кең шығар.
Дүние деген – бір жақсы, жаман,
Жақсылығы да мол шығар...

ТОПЫРАҚ

Ағам Қамиқанға

...Туған жер саған тағы да міне оралдым,
Қайтқан бір қаздай қоңыр төбеме қонармын.
Қоңыр төбеме қоңылтақсып бір қарармын,
Қабірін көріп былтырғы қайтқан ағамның.

Қоңыр төбеден бір уыс топырақ алармын,
Көз жасыма илеп, басыңа барып салармын.
Алаңсыз, қамсыз жатқаны қалай,
мен үшін
Өзегін жарған өмірімдей қымбат адамның.

Өткеннің бәрін көрген бір түстей шолармын,
Көзімнің алдын көрсетпей жасқа шылармын.
Бәрі де елес.

Өткен бір өмір – мұнардың,
Мұхиттай шексіз мұңына малтып тұрармын.

Өткеннің бәрін көрген бір түстей шолармын,
Тұтанып өзім тұтастай іштей жанармын.
Сынық ай салған сынық сүйем тас алдында
Дәрменсізін-ай, жүректің, мидың, жанардың.

Туған жер саған – тағы да міне, оралдым,
Басына бардым былтырғы қайтқан ағамның.
Сыздады орны жарамның,

Көз жасыма илеп тағы да
Бір уыс топырақ салармын,
Салармын да үнсіз қалармын.
Айырып тұрған топырақтан
Амал не, бірге жаралдым.

ТОРҒАЙ ӘУЕНДЕРІ

О, туған жер, келдім саған,
сағынған соң – келгенім.
Тамып саған кіндік қаным,
сенде қалған жөргегім.
Сені аңсайтын себебім де,
салдарым да – сол менің.
Ал әйтпесе, аспан асты
кең мекенім – Жер менің.

Ал әйтпесе, жер бетінде –
жер жетеді пендеге,
жер жетеді – өзіңе де,
жер жетеді ерге де.
О, туған жер, тосырқама –
тосаң тарттың сен неге,
Көзім алды кіреуке боп –
босаң тарттым мен неге?
Талай жерде жүрдім, бәлкім,
ылдида да, өрде де.
Жүреледік төменде де,
оздық, бәлкім, төрге де.

Шөлдеп, қаталай...

Түбіт бөкебай

Түсті-ау басыңнан.

Дәурен ботадай

Ұшты-ау басыңнан.

Кеттің жат жұртқа

Құшты-ау қосылған.

Сен де алыстап,

Мен де алыстап,

Құштар басылған.

Түбіт бөкебай –

Тозды түбіті.

Тентек көңілдің

Озды үміті.

Қалды махаббат

Уыты өзекте.

Қалды... қалғанын,

Қалқам, сөз етпе.

УАҚЫТ

Кеше бала ек, бозбала ек бозда ойнаған,

Уақыт қалай құйындай көз байлаған.

Адам қанша жаңылсын, жазғырылсын,

Зымырайды уақыт жазбай заңнан.

Адам – пенде,

жазар да жаңылар да,
Тауы тасқа мұқалып шағылар да.
Құлар, жылар,
сүрініп қайта тұрар
Адам деген аты мен ары барда.

Адам – пенде,
қайғырар, қуанар да,
Тағдыр сыйын тайсалмай қарсы алар да,
Ойлап тауып мың айла, мың шарғыны
Уақытқа таба алмас бір амал да.

Уақыт жазбай, жаңылмай ағар тынбай,
Буыменен арбаған сары алтындай.
Тіршілік те тұрмайды бір орнында,
Зымырайды орнында заман тұрмай.

Тербейді уақыт бесігі ұлы өмірді,
Ұйықтатады,
оятып біреуінді.

Уақыт үнсіз қаусырған құшағына,
Тілеуінді бергір ғой, тілеуінді!

АЙДАН АНЫҚ

Ақынның сезіміндей сиқыр бар ма,
Бағынбас цитаттарға, цифрларға.
Күш бар ма, күдірет бар ма ақынға тең,
Күмбірлеп кеудесінен күй туғанда.

Бұл өзі – таңғажайып ғажап болмыс,
Қылдай бір кірбіңнен азап көргіш.
Шар болат кейде бірақ шамырқанса,
Басына тамұқ туғыз, тозақ келгіз!

Қорықпайды қыпылықтап,
тайғанақтап,
Қаруға қарсы жүрер қойған оқтап.
Өйткені жүрегінде кіршігі жоқ
Ол адал,
Айдан анық – Айдан аппақ.

* * *

Ақ көйлек кидің,
Көк көйлек кидің,
Ұзынын кидің – қысқарттың
Өзіңе іштей қызығып жүрдім,
Үзіліп жүрдім – іш тарттым.

Іш тарттым құлап,
Ұстарттым бірақ
Іштегі құйын – сезімді.
Тізгіндеп өзім,
Тентек бір сезім
Тентіреп менен безінді.

Бойжеткен қалқам,

Ойы кеткен қалқам,
Талайдың және талайға,
Қысқартар көйлек
Ұстартар ой деп
Ойлама өмір, абайла!

АҚ СЕЛЕУ

Ілияс Есенберлинге

Әкем бе менің?

Қырық жыл қой баққан қазақ,
Құрық тимеген құр жылқы ойнатқан қазақ.
Серілеу ме еді, сал ма еді, салқылау ма еді,
Айыра алмаймын әйтеуір ғажаптан-ғажап!

Ғажаптан-ғажап сыйлайтын селеуін қырдың,
Ғажаптан-ғажап келетін себебін білгім.
Кейітін кейде «кебіннің керегі жоқ» деп,
«Ақ селеуімді оранып өлемін бір күн».

Мен кейін білдім.

Даланың ойланғанында,
Селеуді ол неге аймалап айналғанын да.
Адамның шашы сияқты ағарып кеткен
Қажығанын да, қайғырып, қайралғанын да.

Сүйемін селеу!

Шаштары – ойланған бастың,
Ойланған бастар ағарса, қайран қалмаспын.

Сол селеулердің түбірінен тірілер кейін
Жауқазын гүлдер –
жарықтық, жайраңдап жас күн!

...Қадау да қадау қайда да асылдар деген,
Жатпайтын қаптың түбінде жасырғанменен.
Ақ селеу шашты ағалар селдіреп қапты-ау,
Ойлары бірге мұхиттай Мұхтарларменен,
Қайнары бірге кешегі Қасымдарменен.

АЛАҚАН

Туған жерде – аэропорт басынан,
Аяулы ағам қарсы алардай асығам.
Аяулы ағам білем, білем, жоқ бірақ,
Білгенімді білмегім кеп жасырам.

Өткен бір күн өң мен түстей – көз алдым,
Өткен дүние тарқауындай базардың.
Өткеніңді өзіңе әкеп өлшету,
О, туған жер,
ауыры екен жазанңның.

О, туған жер,
саған аян мен білген,
Сен – анасың,
мен – перзентің жол жүрген.
Аяулы ағам қарсы алмаса – жазмыш ол,
Әлдилеген топырағыңа келдім мен.

«Бас кеспек бар, тіл кеспек жоқ» дегендер,
Заманынан ойы ілгері кемелдер.

Білім деген – келешек қой,

сол үшін

Тұрды дайын зынданға, тас шеменге.

Шіркеулердің қоңырауларын сом болат,

Сәулелі ойлар тілсіз матап, алды орап.

Біреулері отқа өртеніп, біреуі –

Көк аспаннан келешекке жол қарап.

Дүние сырын, шындық сырын жатты ашып,

Жатты Адамзат өзін-өзі тап басып.

Соның бәрі жарық сәуле секілді

Тапты келіп біздің дәуір қақпасын.

Біздің дәуір, біздің қоғам – білімге

Кең сарайын ашты кеше, бүгін де.

Жиырманшы жылдар есте кешегі,

Сауат ашқан жермай шамның түбінде.

Одан арғы, бергісі де ... бәрі есте,

(Егер, егер... ұмыт болса сал еске).

Бұл Адамзат болсын қанша білімді,

Әліппенің алдында әлі нәресте.

Бүлдіршінім,

ақ фартук, ақ жағалы,

«Әліппенді» ал ұстай ғой, ал әне...

Жер мен аспан – екі ана,
Жер мен көкте – болмапты оған шекара.
«Осындай бір еркіндік бар екен» деп,
Сұқтанды жұрт «Тоқта, тоқта, о, тоба!»

Сол ерке құс
күндерінің бір күні,
Көз тигендей болды тордың «тұрғыны».
Тор ішінде шырылдапты шыңғырып:
- Шығарсаңдар, шығарам, - деп, - бір бүлік.

Құс сайрапты шыбын жаны шырқырап,
Жұрт таң қапты, сай-сүйегі сырқырап.
Еркіндіктің есесіне торды ойлап,
Тапқан Адам,
Ал сол Адам –
Сұм бірақ!

ӘРІШТЕСПЕН ӘҢГІМЕ

Мен – ақынмын,
досым бар драмашы,
Өнер – бір дерт, өзек – өрт, сұрамашы.
- Ойың, ойың, ойың аз, - дейді ол маған,
- Оқиғанды, - деймін мен, - сыналашы!

Бұл дүниеде айтпаған ой қалмаған,
Оқиға жоқ драмаға айналмаған.
Мен Абайдың алдында қайқаң қағам,

Ол Шекспир шетінде қайрандаған.

Ол екеуі – ойлы да, оқиғалы,

Мәңгі, мәңгі,

мәңгінің сақилары.

Ол екеуі – Пайғамбар,

біз – пендеміз,

Сатып алған сау басқа сақинаны.

Олар бізге қарайды төбемізден,

Біз қараймыз баладай елегізген.

Тар заманда туса да...

таңғаламыз,

Таланттырақ жаралған неге бізден?!

Деп екеуміз,

мойимыз, мойындаймыз,

Өліп-өшіп әр сөзін пайымдаймыз.

Мықтылардың мысынан қайқандаймыз,

Мұхиттардың шетінде қайырлаймыз.

Сөйте тұрып жазамыз біз де бірақ,

Біздікінің әрине тұзы азырақ.

Тар заманда, тартыста, тығырықта

Жазған олар ащырақ, ызалырақ.

Біз де жақсы жазуға міндеттіміз,

Машығына кәсіптің тым ептіміз.

Драмашы, ақынбыз ел алдында

Әжептеуір біз дағы құрметтіміз.

Тағдырды мен де сыйладым,
Тағдыр да мені қимады.
Түстік біз талай тайталас,
Ұмытпай ұят, ибаны.
Өзі ішкен суын ылайлап,
Кетпедік суатындағы...

Тағдырдан озып кете алман,
(Аумайды ол ерке ботамнан.)
Аяулы бола тұрса да,
Алмайды жүгін жотамнан.
Екінші тағдыр іздеуге
Амал жоқ бірақ жаһаннан.
Жалғыз-ақ тағдыр – пешенем,
Аумайды жалғыз Отаннан.

* * *

Аяз шытынап, ақ қырау дірілдеген,
Ай сәулесі шаңытып білінбеген.
Арқаның айлы жарық түнінде мен
Ат шанаға мініп ап, жол шығушы ем,
Жүректегі алысып дүбірменен.

Сықыр-сықыр сары аяз сықырлайтын,
Ай сәулесі сіңбейтін, жұтылмайтын.
Сылаң қағып, сынап ап сылқылдайтын,
Қарымынан тұяқтың құтылмайтын.
Көсем жорға делбені қақтырмай-ақ,
Делебені сезгенде қылпылдайтын.

Сан мың жұлдыз сәулесі таматұғын,
Дала – мұхит тұтасып жанатұғын.
Пердесіндей періште қанатының
Қабағыма ақ қырау қонатұғын...
Аңыздарда айтатын «қадыр түні»,
«Қадыр түні» – осы түн болатұғын!

* * *

Аян берген өзің бе едің,
Көрдім сені түсімде.
Жүзінде әжім, көзінде мұң,
Сұп-сұр сұлық пішінде.

Маған қаяу қабағыңмен
Салыңқылау қарайсың.
Айтпағымды жанарыңмен
Айтқызбай-ақ орайсың.

Үнсіз-түнсіз түсінісіп,
Үнсыз-түнсіз ұғысып.
Үнсіз сүйіп, үнсіз құшып,
Үнсіз-түнсіз суысып.

Судырлаған жібекке ұқсап,
Сыбдырлаған желге ұқсап,
Қолға ұстатпай жоқ боп кеттің
Жаһұттайын жалғыз сәт.

Жалғыз-ақ сәт!

О, тобасы,

Оның өзі түс қандай!

Осынау дүние шекарасы

Көзден бұл-бұл ұшқандай.

БАЛАЛЫҒЫМ ЖОҚ ДЕЙТІНІМ

Мылтық атып, мылтық оқтап көрмедім,

Құс құлатып, гүлді таптап көрмедім.

Зембілдермен жаралыны көтеріп,

Окоптардан қанды соқпақ көрмедім.

Көрдім бірақ...

Көп мүгедек кәріпті,

Көре-көре оларға көз қанықты.

Ести-ести жесір-жетім жоқтауын

Жырымда да содан салқын қалыпты.

Ол ерлік қой – қан майданда от кешсең,

Жауыңменен жағаласып кектессең.

Оқ та кешпей, от та кешпей...

зардабын

Арқалап көр бір тамшы жас төкпестен.

Соғыс көрмей, көр арқалап зардабын,

Көр арқалап соңындағы салмағын.

Сен әкеңнен, сен көкеңнен айрылдың,

Сұм соғыстың тауқыметі жан-жағың.

Ал көктеп көр, ал бүрлеп көр, қаулап көр,
Ал маздап көр, ал лапылдап, лаулап көр.
Соғыстан соң... аққан қан мен шыққан жан
Құнына сен күнәһардай жауап бер!

Сен жауап бер, келер ұрпақ, өтінем,
Дүниенің тік қарау үшін бетіне.
Соғыс, соғыс!

Тастап кеткен сауалың
Жеткізбейді шалғайың мен шетіңе.

Өрті, дерті – кетер соғыс зардабы,
Кетер кегі, қайғысы да қандағы.
Бұл жалғанда жалғыз бақыт – балалық,
Менде бірақ сол балалық болмады.

Мылтық атып, мылтық оқтап көрмедім,
Құс құлатып, гүлді таптап көрмедім.
Соғыстан соң... көрдім күллі зардабын,
Балалығым жоқ дейтінім – сол менің.

* * *

Бір еркекті сүйді делік, екі әйел,
Екеуі де өліп-өшкен от әйел.
Жар алдында екеуі де кінәлі,
Ар алдында екеуі де – сот әйел.

Жеке-жеке соттайды олар
өзді-өзін,

Өзі бояп жүргендей-ақ өз көзін.
Алдырғысы келмейді олар сезімге,
Қалдырғысы келмейді олар сөзге өзін.

Жар қадірін, ар қадірін біледі-ақ,
Оттың басын отыр ұстап – сыналап.
Жұрт қатарлы әйел болып келеді,
Көштен озбай, көптен қалмай тұралап.

Басы түгел,
бауыры бүтін,
оты аман,

Екі әйел – екі тағдыр, екі адам.
Бірін-бірі білмесе де, екеуін
Бірдей сезім бір адамға матаған.

Екеуі де айтпайды оны тіс жарып,
Айтпайды оны кетсе-дағы іш жанып.
Тарпаң сезім тар кеудеде тыпырлап,
Тынысы да келе жатыр қысқарып.

Ал еркек пе?..

Біледі оны бұл еркек,
Іші – дүлей, сырты – тылсым жүрер тек...
Махаббаттың оты өртеуден кеткен соң,
Қалғанының бәрі, бәрі – құр ертек.

Бір сезімнің сиқырымен үш адам,
Бірін-бірі матаған да, тұсаған.
Тамұққа да бармайды олар күнәдан,

Өлетін де олар емес құсадан.

Бірақ, бірақ... бір сезім бар ортада,
Шаншудайын тұрар сыздап арқада.
Өліп-өшіп сыйлайды еркек оларды
Ал сүйеге қобалжи ма, қорқа ма?..

Ол арасы, ол арасы дүдәмал,
Дүдәмалға дүбара боп жүр олар.
Өмір заңы осы екен ғой,

япырым-ау,

Сезімдерге шекаралар, сыналар.

* * *

Дүниеде махаббаттың бары анық қой,
Бәріміз содан туып, тарадық қой.
Туамыз бір анадан,

таласамыз,

Бұл адам ішіндегі алалық қой.

Ойымыз кейде біздің осал әлі,
Баладай жағалаған босағаны.
Соғыстың соқпағына жүр сүрініп,
Ашуы ақылдан тез, асау әрі.

Десек те,

деп қалсақ та ара-тұра,

Әлемді сан айналған сағатына,
Көргенде корабльдер жылдамдығын
Қалайша балалықтың санатына
Қосуға қақымыз бар санамызды,

Қиялдан іс ілгері бола тұра!

Дүниеде махаббаттың бары анық қой,
Бәріміз содан туып, тарадық қой.
Туамыз бір анадан, таласамыз,
Бұл адам ішіндегі алалық қой.

Махаббат Анамыз ғой,
бары рас қой,
Бары рас ұлдары да тағы қаскөй,
Бары рас Адамзаттың болашағы,
Өйткені санасы мен жаны жас қой...

ЖАРА

Көршімізде тұрды бір тарлан солдат,
Иығына сұм соғыс салған салмақ.
Дәм бұйырып әйтеуір туған жерге
Тірі оралған жарты әлем жалған шарлап.

Омырауында көп емес орден-медаль,
Иығында жұлдыз жоқ –
мен мұндалар.

Қатардағы, кәдімгі қарапайым
Мұндай атақ, әрине, әркімде бар.

Әркімде бар жарақат бар мұнда да,
Әлі күнге сыздайды әрбір жара.
Соғыс салған жараның жалғыз емі –
Тазалығы солдаттық Ардың ғана.

Бұл да солай,
жазылған сол емменен,
(Табиғат қой жасаған – шебер деген).
Басқа ажалдан өледі,
енді ойы жоқ
Соғыс салған жарадан өлем деген...

Соғыс салған жарадан енді өлмейді,
Ауруға ем бар.

Аяныш емделмейді.
Соғыс салған жараның сыздауына
Ешбір ауру – аяныш тең келмейді.

* * *

Жиырмамыншы ғасырдың соңғы шені,
Неткен кемел, неткен кең, көнбіс едің.
Неткен шалтсың, шапшаңсың, шыдамсызсың,
Не болады... ертеңің енді сенің?

Сен бір жіптің дірілдеп екі ұшында,
Жанып тұрған жалынның отысың ба?!
Сөніп кетсең қайтеміз бір лып етіп,
Бір лау етіп уақыт қапысында.

Сонда мынау Адамзат болғалы адам,
Саған қарай үмітпен жол қараған.
Іргетас қып үмітке не қалаған,
Болашақты болжаса... не қараған.

піспегенсің ғой ол кезде
Қапылсың қандай, табиғат шебер, о, шебер!

Қарындас, кешір!

Кешір де дейтін жоқ күнәм,
Жүрегімді оттай жандырып өттің – жоқ күмән.
Есімнен танып жай оғындай бір соққыдан
Теңселіп тұрмын...

Көзімнің алды көк тұман.

Көз алдымдағы көк тұманым да ашылар,
Көңілімдегі көп алаңым да басылар.
Есіңнен тану, есіңде қалу, еске алу –
Өмірдің, қалқам,

қызығы деген осылар!

* * *

Қараңғы түсті.

Көз байланады,
Түнге айналады төңірек.
Аспанда жұлдыз маздай жанады
Әдеттегіден көбірек.

Қараңғы түсті.

Қарауытады
Қарауыл таулар тұлғасы.
Ақ қылау сәуле қылаңытады,
Жұлдызға тиіп шың басы.

Қараңғы түсті.

Қарағайлардың
Көлеңкелері көз байлап.
Көлбең де көлбең,
 талай ойларды
Құлай да жаздап қозғайды-ақ...

ҚАРЫЗ

Есентайға

Есінде бар ма, Есентай,
Екеуміз екі тай мініп,
Қой бағып едік бес-алты ай,
Мінгендей болып сәйгүлік.

Есінде бар ма «Ешкіқырған»,
Есінде бар ма «Ұрыөткел».
Өткелде құйттай қос тұрған,
Қосылған құйттай жүректер.

Сол құйттай қоста - күркеде
Екеуміз бірге жатушы ек.
Әңгіме-дүкен бір төбе,
Арманға бөлек батушы ек.

Жұлдызға түнде қарадық,
Аспанның сәуле-от төрі.
Жігітке өзін баладық,
Жұлдызы биік көктегі.

«Адамда бір-бір бар арман,
Адамда бір-бір бар жұлдыз.

Жердегі жұлдыз болмай-ақ,
Кетті ол жерден көкке ұшып.

Екеуміз іштей жасырын
Іздеген жұлдыз сол еді-ау.
Бағасын бізден асырып
Кеткенмен, бір күн сөнеді-ау.

Деген бір ойлы пішінде,
Бекінген екі бозбала,
Күрсіндік күрке ішінде
Азғантай ғана, аз ғана...

* * *

Құм ішінде жалғыз қыстау – бір ауыл,
Бір ауылда бұйыққаның тым ауыр.
Сондай сәтте жалғыздық бір қинайды
Жалқы қалған адамдай-ақ туа бір.

Желкем соғып жел ызыңы естілмей,
Мал келмейді маңайға күн кешкірмей.
Құлан таза жүйткімейді бір сезім
Құмға омалып құлап қалған өскіндей.

Бұл тылсымға шыдар деуші ем,
тас құрғыр,
Бордай тозып болыпты ол да босқа үңгір.
Құйқа тамыр шымырлатып, мұздатып,
Сай-сүйекті сырқыратып, сыздатып,
Ең болмаса, ұлыса екен қасқыр бір.

* * *

Майдың гүлі
Қай бір күні
Күз гүліндей реңсіз.
Ойдың нұры
Қай бір күні
Сұрқай әрі сүреңсіз.

Қай бір күні,
Қай бір күні
Үсіген гүл үлпілдеп,
У жұтасың
Ойдың мұңы
Ұлылық па, мүмкін деп.

Мүмкін... мүмкін,
Бәрі мүмкін,
Мүмкіндігің көп, Өмір!
Дүние нарқын
Емен жарқын
Бағала да көре біл!

Қай бір күні,
Қай бір күні
Тамар көзден мол нұрлар.
Майдың гүлі,
Ойдың нұры
Семер дағы солғындар...

Дауыл өткен... толас мезгіл болса да,
Дала күнгірт. Бұлт ала да, жер шола.
Сол даланың құйынындай ой-сана,
Жүрді ұйытқып – сала-сала, сан сала...

Ақын Майлин, өкіл Майлин,

баяғы

Бала көзбен туған жерге қарады.
Анау эне – Қоржынтмар, Қотыркөл,
Анау – Бөрлі бөрі аузындай жаралы.

Анау эне, Құрымбайдың қыстауы –
Жігіттік пен жоқшылықтың қыспағы.
Көкжиекте қайран «Шұға белгісі»,
Қылтылдайды... топырақтан тысқары.
Ақын Майлин, өкіл Майлин бұл жолы
Күрсінбеді, қуанып та күлмеді.
Өзек өртер өкініші халқыңның –
Сол-ақ екен дүние кілті, ділгері.

Сол-ақ екен дүние кілті, ділгері,
Көңіл-қиял болсын қанша ілгері.
Ақын – Майлин қуанбады, күлмеді,
Өкіл – Майлин ой үстінде бұл жолы.

- Бейімбетжан!

- Келіп қапты Биағаң!

Құйттай ауыл құрым үйге шұбаған.
Құрым үйде жоқ байлықтың белгісі,
Тек бесікте жас нәресте жылаған.

- Беу, Мырқымбай, жүрмейсің жай өзің де, -
Деп Биағаң ойнады эзіл көзінде.

...Ауылнай Мырқымбайдың жиренін
Жетектеп кеп тұрды іңірдің кезінде.

* * *

Бұл оқиға дәл де, мүмкін, дәл болмас,
Діттегендей дәл болуы – заң болмас.
Қара күші – таза күші дәуірдің –
Өзі де күш тазалықты танудың,
Майлиндердей Мырқымбаймен бол жолдас!

МҰҚАҒАЛИМЕН КЕЗДЕСУЛЕР

(ақын диалогтары)

М. Мақатаевқа ескерткіш

Вокзалда

Алматының вокзалы ығы-жығы
Вокзалдардың сәні ғой шуыл үні.
Вокзалдардың сәні ғой мың-сан киім,
Мың-сан бояу құлпырып құбылуы.

Біз вокзалда жүр едік.
жүрегіміз
Қуанышқа күпті еді, нұрлы өңіміз.
Алыс кетіп барады бір ағамыз,
Айрылғымыз келмейді бір елі біз.

Вокзал деген – жолбасы,
жол басында

Ырым болып жатады болмашың да.
Шампанымыз бар еді, Мұқаш аға:
- Әкел,- деді, - ішеміз, болды осында!

- Әбес емес ағасы, жол жүрерде
Жол шетінде ішті деп ел күлер ме?
Жер бетінде сапар көп,
жолаушысын
Жазсын лайым кәусардай мөлдіреуге...

Ақынбыз ғой... халықтың нөпір жерін,
Көрген жақсы күлгенін, өкінгенін.
Адамдардың қуаныш, мұңы арқылы
Кеудемдегі жанады отым менің.

Ал кәнеки, ағасы, осы вокзал
Толы адамды соларға қосу абзал», -
Деп қалғанда, тығыны аспанға атып,
Көгершіндей дүр етті көрші қыздар.

Тарту күштің қарамай әй-шайына,
Тартатындай аспанның айдауына.
Шампан сіңген тығының тулап келіп,
Біреуінің сарт етті маңдайына.

-Қап,- деп қалды ол,- ағасы-ай, көздегендей...
Жалт қарадық.

Ересек өзгелерден
Отыздағы ойнақы от келіншек
Сыңайы жоқ қашатын сөз дегеннен.

- Ә, бәсе, бәсе солай болса керек,
Ақынға ақын жақсы ғой болса медет.
Сен, бала, білмейсің ғой, сол өлеңді
Жазам деп болғанымды қаншама әлек.

Мен үшін қонатын да, ұшатын да,
Сол Еркін кейде ренжіп, құшатын да.
Санаулы кітабымның бір-екеуі
«Қарлығаш»², «Аққу» деген құс атында.

Ақынды құс демесе жала сөз ғой,
Қорығы – Қарасаздар... Қарасаз ғой.
Өлеңмен бірге туған біздің қазақ,
Өлеңді түсінбейтін баласы аз ғой.

- Сары бала, саған айтам деген сөзім:
Өлең деп ұқпа барлық сен ел сөзін.
Бірақ та Қарасаз бар, Еркіндер бар,
Бар болса адамзатта егер сезім!

ӨМІРДЕ БӘРІ БОЛАДЫ

Өмір ғой өмір,
өмірде бәрі болады,
Өмір бойы адам өмірден тәлім алады.
Өзекті өртеп кімде кім сүйе білмесе,
Тіршілік сырын тап басып танымағаны.

² «Қарлығашым, келдің бе?» - өлеңдер жинағы

Өмір ғой өмір,
өмірде алдау жүрмейді,
Алдырмайды өмір, алдануды өмір білмейді.
Өмірді алдау – өзіңді алдау емес пе,
Өз-өзін алдап ешкім де өмір сүрмейді.

Өмір ғой, өмір,
өксітіп өкіндіргенмен,
Жылатып алып, жұбатып жетілдіргенмен,
Бір күні сыртын, бір күні бетін бергенмен,
Ығыңа жүріп, ықтиярыңа көнгенмен,
Ойнама бекер өмір дейтұғын мергенмен.

ӨНЕР СЕРІСІ

...Баян бауырында кино түсіріп
Жатты бір жылы Шәкен Айманов.
Жүрді ол жүректен қиял ұшырып,
Кейде таңғалып, кейде ойланып.

Кейде қарайды ол тауға тәкаппар,
Кейде үңіліп ылди-қыратқа.
Кейде түңіліп ойы жік-жапар,
Кейде мінеді шабыт – пыраққа.

Кейде күмілжіп, кейде күбірлеп,
Кейде кейиді, кейде күледі.
Жүйке жұқарып, жүрек дірілдеп,
Шәкен Айманов шаршап жүр еді.

Бейнелі өнердің бейнет легі –

Түбін қақтырмай, түйін таптырмай,
Шәкен Айманов жүрді шаршаулы.
Дүйім дебютті жаны жақтырмай,
Жалғыз қимылды іздеп жан салды.

Жалғыз әрекет, жанды қимылдан
Шындық сәулесін іздеп суреткер,
Мәңгі азаппен, мәңгі қиыннан
Маржан суырып, тізер, тірнектер.

Сондай сәттерде... Шәкен Айманов
Қарап қалатын найза шыңдарға.
«Намыс – найзағай отпен қайралып,
Тас та қол созып күнге тұрғанда...»

Деп ол ішінен,
демде сілкінген,
«Өнер – халықтың намыс оты ғой!»
Шырқау шыңына шығып іркілген
Шіркін, Шәкендер шың ғой, шоқы ғой.

* * *

Өтті соғыс.
Зіл-заласы қалды артта,
Бас иеміз мәңгі алауға, мәңгі отқа.
Бас иеміз монументке, белгіге,
Сиреп қалған маршалдарға, солдатқа.

Бас иеміз, жесір ана, жетім ұл –
Бір шаңырақтың маздап жанған оты бұл.

Бас иеміз,
Бас иесің,
Бас иіп,
Көкірегіңе құйттай сырды тоқы бір.

Бас иеміз,
Бас иеміз бәріне,
Соғыс кәрін көрген жасқа кәріге.
Туған жерін,
Ұлы Отанын сүйгендер
Ұлы Отан соғысымен әлі де
Рухтанар,
Арқаланар,
Кектенер!
Егер балаң солай етсе «тек» деме!
Соғыстардың заңдылығын үйреткен
Өкпелесең, тек тарихқа өкпеле!

САРЫӨЗЕК – САНДЫҚБИДАЙЫҚ

«Сарыөзек –Сандықбидайық»

Атауы- сәндікке лайық.

Атағы – қазақ даласы,

Атамыз өткен қой жайып.

«Сарыөзек – Сандықбидайық»,

Қырында өстім қой жайып.

Араға жылдар түсті де,

Соға алмай кеттім айналып.

Ән деген не?..

Әуелі сөзі болмай,

Сөз деген не?

Салмағын сезіп алмай,

Сол екеуін сарапқа сала алар ма ең,

Сауық, сен сезіміңнің тезіне алмай.

Сауық, сен

сезіміңнің тезіне алмай,

Соңғы хабар оқыр ма ең сезіне алмай,

Соңғы хабар күтеміз сағат сайын

Қонақ күткен адамдай көзін алмай.

Сан мың адам күтеді соңғы хабар

Өзі және өзімен ел қуанар.

Соңғы хабар жеткізген бір ауыз сөз

Мүмкін... мүмкін құлақта мәңгі қалар.

Мүмкін қалмас,

ауамен кетер тарап,

Өтер секунд, минуттар, өтер сағат.

Мүмкін сол ма – бір хабар, бір ауыз сөз

Өміріңді өксітер қатал сабақ.

Тіршіліктің жүректе мәңгі жанар

Оты өшкенше –

күтесің соңғы хабар.

...Сауық диктор оқиды соңғы хабар,

Не айтар екен, япыр-ай, мен қуанар,

Меніменен бірлесіп ел қуанар.

* * *

Тағдырдың басқа салғанын
Тауқымет деуге бола ма?!
Қаптаған қауым жан-жағың,
Жалқы жоқ деуге бола ма?!

Назамен сөнген намыстың
Нарқы жоқ деуге бола ма?!
Өзіңмен өзің алыстың,
Талқы жоқ деуге бола ма?!

Орыны толған дүние
Олқы жоқ деуге бола ма?!
Қалған соң дүние кімнен де
Көркі жоқ деуге бола ма?!

Бола ма кесіп-пішуге
Бола ма кесім айтуға?
Дүние осы пішінде,
Замана осы қалпында
Тұрады деуге бола ма,
Тұратын болса егер де,
Сәулелі оймен санаңа
Келешегіңді көгенде.

«ТАЗА БҰЛАҚ» БАСЫНДА

(баллада)

Құлашын Қызбел таудан соза құлап,

Құт қоныс құба жонға талай пайда,
Ақ шаңқан ауыл өсті алаңқайда.
Мың-мындап жер жыртқанмен,
бірақ, биыл
Бұл ауыл асықпайды сабантойға.

Шымырлап «Таза бұлақ» шым-шым ағып,
Барады әр тамшысы бір сыр алып.

Маңайда қарабарқын күздік жатты.
Мақпалдай топырағынан бу шығарып.

Бұлақтан әріректе қос басына,
Диқандар жиналған кез кешкі асына.
Құйғытып қара жолман келе жатты,
Сол кезде қос қапталдан қос машина.

Бәлкім, бұл жолаушы ма, әлде өкіл ме,
Басшы ма шаруа сұрар сол бетінде.
Жүр еді қос басында жас директор,
Қылпылдап сан сауалдың қалды өтінде.

Жас жігіт – жас директор тұрған қылпып,
Замана қызығына құмар да ынтық.
Шалт мінез, шапшаң да тез, қимылы ілез,
Шамалы шырғалаңды шығар жұлқып,

«Е, мейлі, кімде болсаң жолаушысың,
Бал бұлақ таңдайыңа болар сусын».
Әзілмен жұбанады жас директор,

«Бар ғой деп Ыбырайдай қолдар кісім».

Бұлаққа жеткенде олар дем арасы,
Байқалды анадайдан шама жасы.
Біреуі – «Бидайықтың» жігіттері,
Біреуі – ардагер қарт, ел ағасы.

Әп-сәтте сәлем беріп, сәлем алып,
Қауым жұрт алқа-қотан бола қалып,
- Жол болсын!
- Әлей болсын! –деп жатқанда,
Ортадан ардагер қарт дараланып,
Дауысы сәл дірілдеп, кетті сөйлеп:

- Жастықты бекер айтпас отпысың деп,
Заманның оты – сендер, шырақтарым,
Отымен Отан ыстық, - деп мүсіндеп,
Бейнелеп, теңей сөйлеп, тебіреніп кеп,
- Біз-дағы жерді баптап, жерді емдік, - деп.
Қоржыннан қолындағы ала берді
Ұқыппен әлденені келген бүктеп.

- Жылдарда жиырмасыншы ашпа-жалап,
Келдім мен бұл бұлақты баспаналап.
Сепкемін қап түбінде қалған дәнді,
Әрқайсын көзден тамған жасқа балап.

Сонда мен санап сепкем түйір дәнді,
Түйір дән тіршілік боп бұйырған-ды.
Бұйырған сол тіршілік бір әулетке

Жалғады қияндар мен қиырларды.

Тараған сол әулеттен нелер ұрпақ,
Топырақ сендер басқан – жер жарылқап.
Суырылып ақын шықты сол ұрпақтан,
Қарайтын ғалым шықты ел таңырқап.

О, тоба, ең бастысы – сендер барсың,
Әуелі Дикан керек жер болғасын!
Диканның еңбегінсіз күнің бар ма,
Кіндіктен қара жерге жалғанғансын.

Бұл бұлақ көп тірлікке болған талшық,
Талматқан талайларды қалған қаңсып.
Басынан шөл қанғанша өткен де бар,
Бекерге тебіренгенсіп, толғанғансып.

Зымырап өтті жылдар... күйті келмей,
Басына бұл бұлақтың үй тігілмей,
Бауырына бұл қыраттың дән себілмей,
Сол мені ойлантатын ұйқы бермей.

«Орнады жаңа совхоз» -

дегенді естіп,

Жаз бойы бір әулет боп елеңдестік.
Бар еді сол әулетке ортақ мүлік,
Хақында сол мүліктің көп кеңестік.

- Берсек пе! -

Бермесек пе?! –

Екіұдай боп,
Тыңдады олар мені тоқырай кеп.
Кемпірім кемсеңдеді: «Ең болмаса
Музейге бермедің-ау, бәтір-ай», - деп.

Ол мынау,
сынық кетпен – сүйем темір,
«Тәйір-ай» деп біреу күлер, біреу кейір.
Бұл темір көшпендінің көп әулетін
Тұяғы қалмағанда тігерге бір.

Асырап, алып қалған аман сақтап,
Сан ұрпақ талай шыңдап, талай саптап,
Сейітқұл кетпенінің бір сүйемін
Жеткізген сөйтіп бізге, заман – соқпақ.

Немере, шөбересі, шөпшегі ұстап,
Заманы Сейітқұлдың кетті алыстап.
Бұл кетпен енді бүгін өздеріңмен,
Көненің көзі болып төс қағыспақ,

Сол Қыпшақ Сейітқұлдың нәсілі ем мен,
Осы өлке, осы өңірде өсіп-өнген.
Жылдарда жиырмасыншы жаңағы айтқан
Сау қалдым, осы кетпен, осы қолмен.

Сондықтан, сүйем темір – сынық кетпен,
Төрінде біздің үйдің тұрып көптен,
Мүлкіндей сақтап едік бабамыздың,
Қолымен керегеге іліп кеткен.

Қимадық ешбір музей сөресіне,
«Береміз, береміз» деп келесіде.
Әкелдім соны Ыбырай ауылына –
Дән сепкен «Сейітқұлдың төбесіне».

Сыйлаймын солардың жас әулетіне,
Ескерткіш болады деп елге түге.
Ал сендер, енді кетпен ұстамассың,
Тек, бірақ, табаныңды жерге тіре!

Осы сөз белгісі деп – осы мұра,
Теңгеріп бабалардың асылына,
Ұстандар,
қайсың совхоз директоры,
Әкелдім ауылыңның шашуына.

Сол кезде жас директор тұрды ұшып,
Қарт оны бір минутке тұрды құшып.
«Бидайық» - көрші совхоз жігіттері
Әкелді алқа-масақ жүгірісіп.

ТЕПЕ-ТЕҢДІК

Денеме тарап деміммен жұтқан ауасы,
Туған жер, сенен жаралдым білем, шамасы.
Мен ғана емес, туған жер, сенің перзентің
Адамзат барда – адамның бүкіл баласы

Бұл жұмыр жерде туған жер емес жоқ нүкте,
Белдіктерде де, байлықтарда да, ендікте.

Сағыну керек, табыну керек сондықтан,
Туған жер деген табиғи тепе-теңдікке.

ТҮС

Көк аршасын Тосынның
Көрем кейде түсімде.
Көкорай құм – жасыл құм,
Жүрем соның ішінде.

Сонау жылғы сар бала,
Құм ішінде қой бағам.
Елегзимін сәл ғана,
Есесіне – ойланам...

Танауымды жарады
Көк аршаның иісі.
Әтірдейін бұрқырап
Тұрады бір құм іші.

Аспанда бұлт көк шұбар,
Айналамда – көк шынар.
Көзім алды – көк мұнар,
Көйлегім де көк шығар.

Дүние маған – көк арша
Көк қабығын аршыған.
Көзімді ашып қалғанша,
Қасқыр шапты қойыма,
Басқа түк жоқ қамшыдан,
Сол түседі ойыма.

«Қап, қап енді не істеймін?» -

Деп, ернімді тістеймін.

Көк аршаның бір түбін

Сойыл ету іштей мұң,

Іштей мұңнан қиналам,

Қасқырдан да қорқамын.

Бар күшімді жинаған

Бір-ақ рет сарқамын.

Не жеңілем, не жеңем!

Тәуекел,

күш тежемен.

Сындырмаймын аршаны

Кейін тартып кежегем.

Жо... жоқ, дүние көкпеңбек,

Көк аршамды сындырман.

Оянам ақ тер, көк тер боп

Түс дейтұғын – құрғырдан.

ШӨПКЕ БАРҒАНДА

Ағам Төлеуге

Салыңқы,

салқы, сары күз

Айдау жол. Арба. Кер өгіз.

Шалғынның иісі – дәмеміз,

Сарыөзек жаққа келеміз.

Сыздана салып салмағын

Тобықтан түскен бозқырау.
Аяздың жақын қалғанын
Айтпадық...

Іштей сездік-ау.

Қамысы көлдің қау болып,
Сыбыры, сазы сиреген.
Саяқ жел қырда сау желіп
Сыңайын салқын билеген.

Сәскеде жалпақ жон үсті
Ақтылы тұяқ – құт дарып.
Қара оты қалған өрістің
Қайызғақ шаңы бұрқ та бұрқ.

Көрінді көздің ұшында
Ескі бір қыстау, кейпін көр.
Сен айттың: «Соның тұсында
Сандықбидайық – дейтін жер».

Содан соң өзің үнсіз қап,
Ойға бір баттың шамалы.
Көк аспан жүзі мұң сыздап,
Көмкеріп тұрды даланы.

- Әнеки, «Бурылбидайық»,
- Әнеки, «Сандықбидайық».
Ойдым да ойдым шалғынға
Отар да отар қой жайып,
Сұйылды шөбі деп жүр ғой,

Көк шөпке белден көміліп
Жатқанда көкке сүйсіне.
Шалғыннан шырын төгіліп,
Мас болушы едік иісіне.

Қол орақ, шалғы, тырманы
Көрдің ғой сен де,
дегенмен...

Анау бір, анау жылдары
Көбірек көрдім сенен мен.

Совхозда көп қой машина
Сұрасаң білем берерін.
Арбамен ертіп қасыма
Шөпке алып шыққан себебім:
Сондай бір шалғын иісін
Иіскеп қайтсаң деп едім...

Байқамадыңыз, сіз, тегі,
- Ағажан, тоқта, - деп қалғам, -
Жаз емес қазір,
күз соңы,
Шалғынның бәрі шөп болған.

Сонда сен маған қарадың,
Қарадым сонда мен саған.
Қабарып тұрды қабағың
Қыруар сұрақ самсаған.

Салыңқы,

салқы, сары күз,
Айдау жол. Арба. Кер өгіз.
Шалғынның иісі – дәмеміз,
Шөп тиеп алып келеміз.

* * *

Япырмай,

уақыт деген осы екен ғой,
Балыңа, балаусаңа өш екен ғой.
Балалық – жалғыз бақыт...

Қалған ғұмыр
Балалықпен тайталасың, бәсекең ғой.

Балалық тәтті елес қой, тәтті түс қой,
(Түс екеш түстің өзі қақтығыс қой).
Балалық – бейкүнә сәт, періште сәт,
Алғашқы және ақырғы ақтық іс қой.
Аңғармай алақаннан шашып алған
Бір уыс балалығың ақ күміс қой...

Сол күміс жылт-жылт етсе кейде бізге,
Үміттің желкені етіп келеміз бе?!
Қалмаса қорқынышты-ау,
бала күннің
Бір елес – бір белгісі денемізде.